บทบรรณาธิการ
Editor's Note

สำหรับผู้อ่านที่คุ้นเคยกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊ก (facebook) หลายท่านคงเคยได้รับแจ้งเตือนจากฟีเจอร์ความทรงจำในอดีตที่วนเวียนกลับมาทักทายบนหน้าไทม์ไลน์ภาพถ่ายเมื่อ 10 ปีที่แล้ว ไม่เพียงทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของตัวท่านและเพื่อน ๆ เท่านั้น แต่ภาพถ่ายดังกล่าวยังทำหน้าที่เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์อย่างหนึ่งที่ฉายภาพความเปลี่ยนแปลงในทางร่างกาย แฟชั่นเครื่องแต่งกาย เป็นต้น

มากไปกว่านั้น ฉากหลังของภาพถ่ายยังอาจทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวของสถานที่ซึ่งบางแห่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา หรือบางแห่งอาจยังคงอยู่เช่นเดิม ปรากฏการณ์ของการบันทึกและย้อนมองภาพเหล่านี้ คือ หัวใจสำคัญที่เราจะมาสำรวจกันในฉบับนี้ ภายใต้ประเด็น "มานุษยภาพ" หรือมานุษยวิทยาทัศนา (Photo-ethnography) ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์และแนวทางการศึกษาอย่างหนึ่งที่เรียกว่าการศึกษาชาติพันธุ์วรรณนาผ่านภาพถ่าย

สำหรับท่านที่สนใจศึกษาปรากฏการณ์เหล่านี้ผ่านมุมมองทางวิชาการ ผมขอแนะนำบทความเรื่อง "ชาติพันธุ์วรรณนาภาพถ่ายในโลกที่เปลี่ยนผัน : วิธีวิทยาทัศนา ผัสสารมณ์ และโลกดิจิทัล" ที่ตีพิมพ์ในวารสารรูสมิแลฉบับนี้ บทความดังกล่าวเปรียบเสมือนแผนที่นำทางที่ฉายภาพกว้างของ Photo-ethnography ได้อย่างชัดเจน โดยจะพาผู้อ่านไปสำรวจถึงความสำคัญของกระบวนทัศน์นี้ในการเข้าถึงความจริงในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น รวมถึงชวนขบคิดเรื่องอำนาจของภาพถ่ายที่มีผลต่อผู้ชม และยอมรับว่าภาพถ่ายนั้นมิได้เป็นเพียงการบันทึกเหตุการณ์ หากแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการประกอบสร้างความจริง (construction of reality) ผ่านสายตาของผู้บันทึกภาพด้วยเช่นกัน

หัวข้อสุดท้ายของบทความวิชาการเรื่องนี้ ได้กล่าวถึงประเด็นร่วมสมัยเป็นอย่างมาก โดยกล่าวถึงภาพที่สังเคราะห์ขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์ (artificial intelligence) หรือที่เรียกกันโดยสามัญว่าเอไอที่เริ่มมีอิทธิพลต่อการสร้างความจริงในยุคที่เอไอกำลังเข้ามามีบทบาทในสังคมมนุษย์เพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นชาติพันธุ์วรรณนาเชิงสังเคราะห์ (synthetic ethnography) ที่ผู้เขียนเองก็ไม่แน่ใจเช่นกันว่าศาสตร์ทางด้านนี้จะพัฒนาไปอย่างไรบ้างในอนาคต

นอกจากภาพนิ่งแล้ว ผมอยากชวนผู้อ่านขยับมาสู่ภาพเคลื่อนไหวผ่านบทความเรื่อง “จากหลังคารถไฟสู่ความทรงจำ : อ่านชีวิตคนชายแดนใต้ผ่านกาลเวลาในผีเสื้อและดอกไม้” บทความชิ้นนี้ใช้แนวทางมานุษยวิทยาทัศนา เข้ามาสำรวจภาพชีวิตที่ปรากฏในภาพยนตร์คลาสสิกอย่าง “ผีเสื้อและดอกไม้”

ความน่าสนใจคือ ผู้เขียนมิได้เพียงวิเคราะห์ภาพยนตร์เท่านั้น แต่ยังพาผู้อ่านร่วมเดินทางผ่านการซ้อนทับของประสบการณ์จริง ด้วยการโดยสารรถไฟขบวนท้องถิ่นในเส้นทางภาคใต้ แม้เส้นทางอาจจะไม่ใช่รอยเดิมกับที่ตัวละครในภาพยนตร์ใช้สัญจรเสียทีเดียว แต่กลิ่นอายและบรรยากาศระหว่างทางนั้นทรงพลังพอที่จะปลุกภาพความทรงจำในวัยเยาว์ให้หวนคืนมาอีกครั้ง ซึ่งเป็นภาพที่คนรุ่นยุค 80-90 คงจดจำรสชาติของการโดยสารรถไฟได้เป็นอย่างดี ซึ่งแต่ละคนก็อาจจะมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไป

สำหรับภาพปกที่เป็นแก่นสำคัญของวารสารรูสมิแลฉบับนี้ ได้รับความอนุเคราะห์จาก คุณป้าตุ๊กดวงตา รัตนไพศาล แห่งร้าน “บั่นหลีพณิชย์” ร้านจำหน่ายสังฆภัณฑ์คู่เมืองปัตตานี บริเวณหน้าวัดตานีนรสโมสร อ.เมือง จ.ปัตตานี โดยภาพถ่ายบรรพบุรุษที่ท่านกรุณาให้นำมาเผยแพร่นี้ ถือเป็นจิ๊กซอว์ชิ้นสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้เราเข้าใจพลวัตของชาวจีนดั้งเดิมในจังหวัดปัตตานี ได้อย่างแจ่มชัดยิ่งขึ้นในเชิงมานุษยวิทยา นับเป็นกรณีศึกษาด้าน Photo-ethnography ที่ทรงคุณค่ายิ่ง

ผศ.ดร.ภีรกาญจน์ ไค่นุ่นนา
บรรณาธิการวารสารรูสมิแล